La problemàtica de l'habitatge i la qüestió urbana: una reflexió sobre l'Àfrica des de l'Àfrica

Sidiki DAFF, president del Centre de Recherches Populaires pour l'Action Citoyenne -CERPAC; Coordinador de la Coalició d'Organitzacions i Xarxes Africanes per a l'Habitatge-CORAH

Traducció: Servei de Llengües Modernes de la UdG

Treballar per un món just obliga a acceptar les diferències en les circumstàncies que viuen els diferents moviments en lluita. Malauradament, l'eurocentrisme està molt arrelat en alguns dels moviments que lluiten per l'accés a un habitatge digne, que interpreten la resta del món des d'aquest prisma deformador eurocèntric (disfressat d'un cert universalisme). I aquest plantejament no es diferencia gaire de la visió colonial de la qual l'Àfrica ha estat víctima.

La globalització neoliberal genera una situació dramàtica a ciutats d'arreu del món

La globalització neoliberal, basada en l'exclusió i la desigualtat social, és l'arrel d'incomptables violacions dels drets econòmics i socials, com ara el dret a la ciutat, a l'habitatge i a la terra. Així, més de mil milions de persones estan privades d'accés als serveis socials bàsics, fet que accentua les desigualtats, ja que els estats, alineats amb els mercats internacionals, han renunciat a les seves prerrogatives reguladores a l'hora de garantir una major igualtat en la distribució de la riquesa generada.

A les zones urbanes, centenars de milions de persones viuen en entorns insalubres, sense infraestructures de sanejament, o acaben expulsades del seu entorn vital per l'acció d'especuladors immobiliaris o per la construcció d'infraestructures impulsades per multinacionals i/o estats al servei del capital internacional.

I l'Àfrica no n'és una excepció: en un continent on la globalització econòmica s'ha acabat introduint sense massa miraments, la major part dels estats s'han sotmès als dictats dels prestadors de fons i les institucions financeres internacionals (com el Banc Mundial i l'FMI), que aposten per la privatització dels serveis socials bàsics,

poc rendibles comercialment.

Aquesta política de mercantilització dels serveis socials (aigua, habitatge, salut, educació, etc.) es presenta en teoria com una resposta a la crisi del deute contret pels estats d'ençà de les seves independències (dècada dels seixanta). Aquest deute injust, contret pels règims corruptes africans en paradisos fiscals occidentals, no va servir per al desenvolupament del país, sinó més aviat per enriquir una classe política extractiva que es va mantenir al poder gràcies al suport dels països occidentals.

Per afrontar la crisi del deute, a l'Àfrica s'han impulsat plans d'ajustament sota el lema de "menys estat, millor estat", un lema que recull la necessitat que l'estat s'enretiri de determinats sectors econòmics i socials per deixar lloc a la iniciativa privada. Sota aquesta premissa, s'han privatitzat tots els sectors en benefici de grans empreses internacionals, mentre que s'ha reservat a l'estat la tasca de crear un marc jurídic favorable al capital privat estranger.

Una de les principals conseqüències d'aquestes polítiques d'ajustament ha estat la generalització de la pobresa. Segons dades recents del Banc Mundial, en els darrers 25 anys la pobresa ha reculat clarament arreu del món, excepte a l'Àfrica subsahariana, on el nombre de pobres no fa sinó augmentar: en termes absoluts, 384 milions de persones vivien l'any 2005 amb menys d'1,25 dòlars al dia, mentre que la xifra era de 202 milions el 1981. Per tant, la constant degradació de les condicions de vida de les poblacions africanes és el fenomen més preocupant, fins al punt que la lluita contra la pobresa ha esdevingut el principal cavall de batalla dels estats, la societat civil i les organitzacions internacionals.

Arreu del continent africà, els estats han elaborat documents estratègics per a la reducció de la pobresa (DSRP, per les sigles en francès) que defineixen polítiques i programes macroeconòmics, estructurals i socials per estimular el creixement i reduir la pobresa, sempre sota les pautes del Banc Mundial i el Fons Monetari Internacional. I aquestes estratègies estan pensades perquè els estats, els prestadors de fons i l'estructura de les Nacions Unides treballin junts en la línia dels Objectius del Mil·lenni per al Desenvolupament (OMD), entre d'altres objectius.

En realitat, les estratègies de reducció de la pobresa no han aconseguit fer sortir de la misèria un nombre prou significatiu d'africans. Al conjunt de l'Àfrica subsahariana, més de la meitat de la població viu avui sota el llindar de la pobresa. I aquests DSRP estan condemnats al fracàs, ja que les polítiques

macroeconòmiques vigents han apostat per la privatització dels serveis socials bàsics, un sector fonamental per a les poblacions més desafavorides. Per tant, els DSRP només tenen un efecte superficial, ja que impulsen polítiques de supervivència a través de microcrèdits i de petits projectes que no tenen capacitat d'influir en l'estructura macroeconòmica. Dit d'una altra manera, són bàsicament un esquer, una carcassa buida que ha permès a algunes ONG fer d'intermediaris dels prestadors de fons i les institucions de cooperació internacional (bilateral o multilateral). Les ciutats africanes, que cada cop absorbeixen un major percentatge de la població (a causa de l'èxode rural i dels elevats índexs de natalitat) s'han convertit en autèntics mars de misèria.

El discurs actual dels economistes està marcat per l'optimisme, que ressalten la importància del "creixement africà", tot i que en realitat es tracta d'un creixement fictici, ja que no ha tingut cap efecte positiu en les condicions de vida de les poblacions.

La problemàtica urbana a l'Àfrica

La urbanització imparable: una Àfrica cada cop més urbana

La qüestió urbana és un dels grans reptes de l'Àfrica de principis de segle xxi. El discurs polític i sociològic continua centrant-se en una Àfrica predominantment rural, però passa per alt una important tendència: la inexorable urbanització i la deslocalització del món rural en benefici de les grans ciutats i els centres secundaris.

A l'Àfrica occidental les grans ciutats no són una novetat i algunes d'aquestes ciutats fa temps que compten amb poblacions importants i que desenvolupen un paper cabdal, més enllà de les fronteres geogràfiques nacionals [1]. La colonització europea va anar acompanyada d'un intens procés de creixement urbà, empès per les necessitats d'administració del territori (Ouagadougou, Bamako) i també pensant en l'explotació dels recursos locals. Per això, es van crear ports, sovint vinculats a la capital administrativa. Entre 1950 i 1975, l'Àfrica occidental va viure un intens procés d'urbanització, aguditzat tant per l'efecte de les migracions (èxode rural) com pel creixement natural (2,7% anual). Abans de 2020, més del 50% de la població africana serà urbana, ja que la degradació de les condicions de vida als entorns rurals i l'acumulació de terres en mans de les multinacionals i els aparells politicoburocràtics nacionals empenyen aquestes poblacions a instal·lar-se a les perifèries de les grans ciutats, amb l'esperança de trobar-hi mitjans de subsistència.

El ràpid creixement de les ciutats s'ha convertit en un autèntic malson per als estats, sobretot pels problemes derivats de l'ocupació anàrquica dels espais. L'estat no està en condicions d'impulsar ni fer complir unes normes precises en matèria d'urbanisme i de valorització de les zones urbanitzables, ja que les polítiques d'ajustament han minvat les seves capacitats de gestió del fenomen urbà. En alguns casos, per afirmar la seva autoritat i mirar de frenar aquesta mena de "desobediència civil", ha optat per fer desaparèixer aquestes construccions improvisades a cop d'excavadora.

La transferència de les competències en matèria d'urbanisme i planificació urbana de l'estat als ajuntaments no ha fet sinó accentuar el caos urbanístic, ja que a més de no disposar de les competències tècniques i financeres necessàries, els alcaldes han acabat per convertir-se en els primers especuladors immobiliaris, fet que es tradueix en conflictes permanents amb les poblacions. Així, "una planificació urbana es presenta com una fita gairebé impossible d'assolir sense un cos tecnicoburocràtic prou potent o un autèntic pacte social en què la ciutat tingui la consideració d'un actiu compartit". [2]

Estructuració de l'espai urbà i accés a la propietat

El gruix de les ciutats de l'Àfrica occidental continua marcat "per l'impacte colonial, que constitueix un element decisiu en l'urbanisme africà contemporani, per la juxtaposició i la inevitable interpenetració de dos models aparentment contradictoris: el model o models autòctons antics i el model específic colonial-blanc-metropolità" [3]. A prop de les zones portuàries i industrials, dels districtes financers i els barris residencials de Dakar, Lomé, Bamako o Ouagadougou, on abans s'hi concentrava l'administració i el món dels negocis vinculats amb la colonització, hi trobem actualment grans barris populars en constant transformació, a partir de models constructius tradicionals, en zones mal connectades amb les diferents xarxes de subministraments urbanes i en molts casos fins i tot sense serveis. Alguns barris més ben dissenyats i més o menys ben equipats acullen una petita part de la població urbana, principalment la petita burgesia. I a gairebé totes les ciutats d'aquesta subregió es repeteix el mateix model: districtes de negocis, barris residencials per a la burgesia i les classes mitjanes i barris populars a la perifèria, sense accés als serveis bàsics i d'una gran precarietat. Aquesta configuració es manté i s'accentua a partir de les independències (1960).

Immediatament després de les independències, els estats van posar en marxa societats immobiliàries per proporcionar habitatges socials. El terme "habitatge

social" moltes vegades s'ha emprat de manera massa generosa, ja que aquells habitatges anaven destinats sobretot a una petita burgesia emergent (funcionaris, assalariats del sector privat, professionals liberals, etc.). Durant els anys vuitanta, aquelles societats immobiliàries es van privatitzar, en el marc dels plans d'ajustament imposats pels prestadors de fons. Per tant, l'estat es va apartar de la gestió urbana i de l'habitatge en benefici del sector privat nacional. Tanmateix, aquells nous promotors immobiliaris van acabar per enfrontar-se a un gran problema, ja que a la major part de la subregió hi cohabiten dues legislacions immobiliàries: la legislació heretada de la colonització (francesa o anglesa), promoguda per l'estat (25% o 30% del sòl urbà), i una legislació tradicional que ni el sistema colonial ni l'estat postcolonial van aconseguir eradicar. Per tant, l'accés a l'habitatge es produirà a partir d'aquestes dues modalitats, tot i que la segona es declarés oficialment obsoleta i il·legal. Les poblacions pobres instal·lades a la perifèria van donar preferència a la modalitat de possessió tradicional, més propera a la seva herència cultural. Tanmateix, la modalitat d'accés tradicional a l'habitatge acostuma a anar lligada a la precarietat, ja que ha permès als estats dictar expulsions massives en funció de les seves necessitats i construir nous habitatges destinats a clients amb més poder adquisitiu.

En conjunt, més de dues terceres parts de l'habitatge de l'Àfrica occidental s'han edificat al marge de les normatives oficials sobre construcció i higiene, en el context de construccions familiars. Es tracta d'un tipus d'habitatge informal, una modalitat constructiva espontània, que no es regeix per plans urbanístics estàtics. Al costat de la ciutat oficial, la ciutat delimitada pel pla urbanístic, hi apareixen autèntiques ciutats nascudes de les mans dels habitants. En aquestes zones, les poblacions es constitueixen en "urbanitzadores", ja que a la seva manera han intentat aplicar una modalitat d'urbanització i han construït amb els seus propis mitjans els serveis bàsics indispensables per a tota ciutat (educació, salut, etc.).

Aquests barris, construïts de vegades en zones *non aedificandi* [4] (aiguamolls, depressions, llits fluvials, etc.) estan molt més exposats a les catàstrofes naturals. L'any 2009, diferents barriades populars de Senegal, Burkina Faso i Mali van patir els efectes de les inundacions i els estats es van veure desbordats a l'hora de donar-hi resposta.

Les perifèries són grans barriades que molt sovint han proliferat sense cap tipus de control, a causa de l'absència d'una política d'habitatge social per a les poblacions més desafavorides. En les darreres dècades, aquestes zones han patit els estralls de les inundacions, ja que en general els estats no han considerat necessari

 Licencia
Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

valoritzar aquests espais a través d'una política de planificació urbanística adequada.

Aquesta urbanització deficient i l'abandonament per part dels estats de les barriades populars (absència d'infraestructures bàsiques, com ara canalitzacions d'aigua) han tingut conseqüències nefastes en els habitatges populars quan les pluges torrencials han castigat aquests països (bàsicament Benín, Burkina Faso, Mali i Senegal): la pluja o la crescuda dels rius, com en el cas de Burkina Faso, s'han emportat barris sencers.

Barris precaris i inundacions

L'any 2010, les inundacions a l'Àfrica occidental i central van afectar gairebé 2,5 milions de persones i van provocar nombroses víctimes mortals. [5]

Aquestes inundacions no van fer sinó agreujar la precarietat de les poblacions urbanes i rurals. En grans ciutats com Bamako, Dakar, Lomé, Cotonou i Ouagadougou, els barris populars de les perifèries van ser els més castigats.

Tanmateix, la pluja no va tenir tota la culpa de les inundacions, sinó que va posar de manifest les males polítiques urbanístiques aplicades pels diferents estats. Les noves polítiques de construcció d'infraestructures (carreteres, intercanviadors, ponts, etc.) van agreujar els efectes de les inundacions. Actualment, centenars de milers de cases continuen sota l'aigua. I les poblacions, mancades d'alternatives, es neguen a abandonar les zones, fet que les exposa a malalties com el paludisme o el còlera.

La situació en aquestes zones evidencia la incapacitat dels estats de l'Àfrica occidental per desenvolupar un urbanisme integrador, uns estats que prefereixen adoptar el paper de predadors, més preocupats per omplir les butxaques dels seus socis. L'aparició de barriades populars perifèriques ha constituït sempre un gran problema urbanístic per als estats de la subregió, que han mirat de frenar la *favelització*, de vegades arrasant barris sencers i obligant a deslocalitzar-ne els habitants a zones més allunyades de la ciutat formal. En un país com el Senegal, la lluita contra l'aparició de les anomenades *bidonvilles* ha tingut una certa eficàcia, ja que els habitatges improvisats han deixat pas a uns habitatges permanents (de ciment), tot i que no sempre dignes.

En aquests barris precaris, les condicions de vida empitjoren encara més a causa

del desplaçament de poblacions de procedència rural, que arriben fugint de la sequera i la fam.

Els governs de Burkina Faso i Senegal han intentat oferir respostes a aquestes situacions d'emergència.

Els refugiats de Yagma, a Ouagadougou (Burkina Faso)

Després de les inundacions de setembre de 2009, el govern de Burkina Faso va decidir traslladar les persones afectades a 20 km d'Ouagadougou.

Al nord d'Ouagadougou (capital de Burkina Faso), Yagma té tot l'aspecte d'un camp de refugiats. Aquest va ser el lloc escollit pel govern per traslladar les víctimes de les inundacions de setembre de 2009, un lloc allunyat del centre d'Ouagadougou. Durant aquelles dates, la crescuda del riu va inundar 45 barris i va afectar fins a 125.000 persones.

En un primer moment, milers de famílies es van allotjar de manera desordenada en campaments improvisats. El Programa Alimentari Mundial (PAM) i l'estat es van fer càrrec de les necessitats alimentàries, mentre que les ONG es van ocupar de l'aspecte sanitari. Un mes més tard, les víctimes es van agrupar en 21 campaments més espaiosos i, davant de la impossibilitat de tornar als antics barris, a causa dels riscos, van acabar per instal·lar-se a Yagma el febrer de 2010, en un indret fins aleshores desocupat que l'estat i l'ajuntament d'Ouagadougou van condicionar d'una manera bàsica (camins, pous, etc.) i van dividir en petites parcel·les (18.000) que es van assignar en propietat als afectats, que van rebre del govern un import de 50.000 F CFA (aproximadament 76 euros) i el material de construcció necessari (planxes i ciment) per tal de construir el seu habitatge. Aquesta ciutat de nova creació té tot l'aspecte d'un camp de refugiats, amb milers de tendes blanques, camins de terra i parcel·les simètriques, pous improvisats... Les escoles es van fer esperar, igual com l'electricitat. Molts dels afectats es van veure obligats a fer una tria: perdre la feina i instal·lar-se aquí o viure a la ciutat i deixar-hi la família, per no perdre la seva plaça. Els qui tenien el seu propi negoci no van tenir problemes per triar, ja que ho van perdre tot i a Yagma ben pocs van poder reprendre la seva activitat. La mobilitat es va convertir en un dels principals maldecaps, ja que gairebé tots els afectats es guanyaven la vida a Ouagadougou, a dues hores en bicicleta de la nova ciutat.

 Licencia
Creative Commons Reconocimiento-No comercial-Compartir igual

Per fer front a les inundacions, l'estat senegalès ofereix a les persones sense recursos habitatges en lloguer amb opció de compra

Tot va començar després de l'estació de pluges de 2005 i les inundacions que van afectar el barri. El cap de l'estat, en un discurs a la població, va anunciar el seu pla Jaxay. A l'hora de la veritat, es va fer palès que el pla no es fonamentava en estudis tècnics rigorosos, ja que les institucions, tot i que aquesta decisió presidencial les afectava al més alt nivell, no es van implicar inicialment en la posada en marxa d'aquest pla, dotat amb 52.000 milions de F CFA (80 milions d'euros). El nombre de famílies afectades es va calcular en 50.000. El cap de l'estat va aprofitar les inundacions per ajornar les eleccions legislatives previstes i destinar el pressupost electoral, en teoria, a la construcció dels allotjaments del pla Jaxay, ja que "davant de la situació catastròfica a la qual es veuen abocades les poblacions, l'estat no es pot permetre organitzar les eleccions legislatives del maig de 2006, amb un pressupost estimat de 7.000 milions", va afirmar el cap de l'estat. Tanmateix, l'obtenció dels fons no era l'únic problema.

En aquest estat de coses, el govern va decidir elaborar d'urgència un pla de desplaçament i trasllat de les poblacions a un campament militar en desús, així com les escoles públiques i altres serveis. A més a més, es van identificar espais per construir-hi posteriorment les ciutats, amb l'objectiu de recol·locar les poblacions afectades, que es van veure obligades a abandonar les seves llars, malgrat l'oposició dels caps de família, reticents a fer aquest salt al buit i recelosos també de l'estat. En un primer moment, es van construir menys de 2.000 habitatges, però durant l'estació plujosa següent, la 2006/2007, el nou emplaçament també va patir els estralls de les pluges i els seus habitants es van tornar a trobar en la mateixa situació que abans de marxar de l'antiga barriada.

El fracàs d'aquest pla s'explica per dos errors de base:

- *Es va dissenyar sense reflexionar-hi prou, ja que no es van tenir en compte els factors causants de les inundacions, sinó que es va plantejar com un gest d'autoritat del cap de l'estat. No va ser fins un cop posat en marxa que l'estat va començar a dotar-lo de contingut. Així, per exemple, si al principi l'estat parlava de cedir els nous habitatges de franc, ràpidament va fer marxa enrere i va obligar els beneficiaris a pagar un lloguer mensual, una condició que els ocupants no van poder satisfer per manca de recursos. Es tractava, doncs, d'un peix que es mossegava la cua.*
- *Es va plantejar sense la participació dels principals interessats, és a dir, les*

persones afectades pels desastres. I aquest plantejament és el que ajuda a entendre les seves reticències davant del pla.

La percepció de l'habitatge com a fet cultural

El concepte d'habitatge forma part d'un entorn vital més ampli, un entorn en què l'immoble és només un dels elements. A l'Àfrica occidental, pensar en un habitatge desconnectat del seu entorn no té massa sentit, ja que es tracta d'un plantejament mimètic sense fonament. Tot i que es pot entendre que a Europa la lluita se centri en l'accés a la propietat, a l'Àfrica aquest plantejament és més problemàtic, ja que les característiques i la composició de les famílies obliguen a abordar la problemàtica de l'entorn vital més global, una problemàtica de la qual forma part també l'accés a l'habitatge. A la subregió de l'Àfrica occidental, la imposició del capitalisme (i de l'individualisme que se'n deriva) es veu atenuada per una mena de "comunitarisme" heretat del món rural i trasplantat a uns entorns cada cop més urbans. L'estructura de les famílies [6] és molt flexible i té una gran capacitat per absorbir els nouvinguts procedents del món rural, ja que els vincles de parentiu encara són molt vius. Per simplificar i evitar entrar en matisos més complexos, podem presentar dos tipus de famílies (que en alguns moments s'encavallen):

- Les famílies mononuclears, formades per un sol nucli familiar (el pare i la seva dona, o dones, els fills i els pares a càrrec de la família);
- Les famílies polinuclears, amb diferents nuclis (diferents persones emparentades que viuen sota un mateix sostre amb les seves famílies corresponents).

A l'Àfrica, el capital internacional no ha invertit en la construcció d'habitatge, sinó que ho han fet l'estat, els promotors immobiliaris nacionals (amb un marge financer mínim) i els particulars. Malgrat tot, l'especulació immobiliària està a l'ordre del dia, empesa per la gran demanda d'accés a l'habitatge a les zones urbanes, especialment les capitals, on es concentra el gruix de les infraestructures econòmiques. Al Senegal [7], l'estat és jutge i part en aquest procés, fet que ajuda a entendre perquè la burgesia politicoburocràtica (vinculada a l'estat) actua com el principal especulador financer, així com les seves ramificacions (ajuntaments).

En aquestes condicions, les reivindicacions dels moviments socials s'encaminen més aviat cap al dret a la ciutat i a un habitatge digne.

Els moviments populars i el dret a la ciutat

A gairebé tots els països de la subregió de l'Àfrica occidental hi trobem moviments populars semblants: els habitants, davant de la passivitat de les autoritats centrals o municipals a l'hora de vetllar pels seus interessos, s'autoorganitzen per trobar solucions als problemes quotidians. I molt sovint són respostes col·lectives, al nivell d'un barri o d'una illa de cases, unes respostes que arriben gràcies a uns vincles de proximitat molt vius, a l'existència d'una comunitat cultural i a una consciència clara d'un destí comú. La multiplicació d'aquest tipus d'organitzacions comunitàries és un senyal clar de la voluntat de les poblacions de prendre les regnes del procés de millora dels seus entorns vitals, sense confiar-ho tot a un salvador providencial.

A les diferents ciutats víctimes de les negligències dels estats han aparegut autèntics bastions de resistència, com ara el moviment espontani "Nous pas bouger" de Burkina Faso (que s'oposa a abandonar el seu barri, amenaçat d'enderrocament), la Union pour la Défense des Démunis de Mali [8], que organitza manifestacions contra l'espoli immobiliari i disposa d'advocats per defensar els drets dels seus membres, o la Réseau And Suxxali Medina Gounass de Senegal, que defensa els interessos de les poblacions víctimes d'inundacions a la perifèria de Dakar. En tots aquests casos, es tracta de moviments que lluiten per defensar els seus entorns vitals.

Alternatives per a un habitatge digne

Estat i habitatge social

La problemàtica de l'habitatge és un dels grans reptes de l'Àfrica occidental actual. D'ençà de les seves independències, els estats s'han manifestat sobre el paper a favor de construir habitatges socials per a les persones desafavorides. Tanmateix, aquest discurs no es correspon amb la realitat dels fets, ja que "quan el poder públic crea una oficina pública d'habitatge social o una societat semipública del mateix tipus, ho fa amb la intenció de construir habitatges amb uns lloguers reduïts, accessibles per a tothom, però en última instància acaba actuant només per a una petita part de la població, ja que en realitat no estan destinats a la gent pobra, sinó a les classes mitjanes, un segment de la població en creixement després de les independències". [9]

Totes les societats estatals o privades tenen com a destinatària una classe mitjana amb uns ingressos regulars (funcionaris o assalariats del sector privat) i amb

possibilitats de moure's pels circuits bancaris tradicionals. A més, en alguns països de la subregió, els bancs que financen els habitatges són també societats estatals (Togo, Senegal o Mali), que fan préstecs a uns tipus d'interès gairebé d'usura. Es tracta de les úniques societats bancàries que encara controlen els estats, ja que no plantegen cap tipus de risc mentre la demanda d'habitatge continuï a l'alça.

Les cooperatives d'habitatge

Molts països de la subregió han impulsat legislacions per regular les cooperatives d'habitatge, percebudes com un mitjà per facilitar l'accés a l'habitatge a un cost inferior. Funcionaris o treballadors del sector privat s'organitzen per tenir accés a un habitatge digne pagant una quota durant uns quants anys. Aquests fons es dipositen en bancs de l'habitatge, sota el control de l'estat. Aquest model només està obert doncs a assalariats, a causa de l'obligatòria inscripció i de la necessitat d'abonar un import determinat per poder aspirar a un terreny i, en el millor dels casos, a un habitatge.

Per tant, encara som lluny de l'existència de cooperatives d'habitatge capaces d'oferir habitatges a les poblacions més pobres de les ciutats. Algunes ONG proposen cooperatives pensades teòricament per ajudar els pobres però que, finalment, acaben adreçant-se a segments socials amb un cert volum d'ingressos. I és que les capes populars normalment es caracteritzen per una pobresa gairebé absoluta, sense ingressos permanents ni suficients. Es tracta de sectors de la població que viuen amb un dòlar al dia i que desenvolupen estratègies de supervivència basades en la venda ambulant, l'aprofitament i la picaresca. Per tant, no poden participar en aquest tipus de cooperatives i qualsevol alternativa reclama obligatòriament la implicació total de l'estat.

Models populars alternatius i permanents

El problema de l'accés a l'habitatge s'ha de plantejar des d'un enfocament jurídic, interpel·lant a l'estat perquè assumeixi les seves obligacions vers la ciutadania, sigui quina sigui la seva categoria social. Per tant, ha de respectar els textos aprovats implicant-se directament en la tasca de facilitar un habitatge digne als més vulnerables, sense delegar en societats privades més preocupades pels beneficis.

A l'Àfrica, la solució al problema de l'habitatge ha de venir del sector públic, ja que les inversions estructurals afecten al conjunt de la ciutat (canalitzacions, moviment

de terres, carreteres, subministrament d'aigua, etc.) i són molt importants, fora de l'abast de qualsevol ONG o associació. A més a més, tampoc no ha de ser la seva tasca.

Per assolir aquest objectiu, els moviments socials urbans de l'Àfrica occidental han d'articular les seves lluites i reivindicacions als diferents nivells territorials, per tal de deixar enrere els localismes i pressionar amb prou força els seus estats predadors.

Notes

[1] Ciutats importants en les rutes comercials a través del Sàhara, com ara Koumbi Saleh, Ouadaghost, Tombouctou, Ifé (Nigèria), etc.

[2] J.-F. Tribillon **,** **"**Interventions d'urbanisme en Afrique atlantique", desembre de 2002, http://aitec.reseau-ipam.org/spip.php?article11

[3] C. Coquery-Vidrovitch, *Processus d'urbanisation en Afrique,* volum 2, col. "Villes et entreprises", éditions L'Harmattan, 1990.

[4] "Que no permet la construcció": terme llatí que designa una zona no edificable, a causa de motius estructurals, geogràfics, arquitectònics, militars o d'un altre tipus.

[5] Nigèria: 118, Ghana: 52, Sudan: 50, Benín: 43, Mauritània: 21, Burkina Faso: 16 i Gàmbia: 12.

[6] "La família està formada pel conjunt de persones que viuen a la mateixa unitat d'habitatge [en aquest cas el terme casa és més recomanable que habitatge] i que reconeixen l'autoritat d'un mateix cap de família", segons la definició de l'oficina nacional del cens de la direcció d'estadística de Senegal.

[7] Al Senegal, és ben coneguda l'avidesa especuladora del president de la República i també dels seus ministres, que s'han repartit les zones d'aiguamolls de les àrees metropolitanes, les zones d'estiueig i les terres de regadiu del nord del Senegal.

[8] Aquest moviment també s'ha estès al món rural, ja que lluita contra

l’acumulació de terres i en formen part més de 80 associacions.

[9] J.-F. Tribillon, “Le logement du peuple par le peuple : le locatif populaire en Afrique et dans le tiers-monde; faits et politiques”, *Revue Tiers-monde,* volum 29, núm. 116, 1988.